

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 29 (13329)

1987 чылдың февраль 3, вторник

1925 чылда
үздүстүктүң

Өртүз 3 көпөк.

ЭДЕ ТУРГУСТУНУШКУН БОЛГАШ КАДРЛАР

СЭКП ТК-нын апрель (1985 ч.) Пленумунга чурттуу социал-экономикалык хөгжүдүшүнүн, улаанышкынын тодараттыгын. Ол улаанышкынын СЭКП-нин XXVII съездинде баамталган, тодараттыгын болгаш бүгү тала-биле хөгжүткөн. Дүргөдүшкү дээр, нийтиле амыдыралынын бүгү тала-ларынга бузулган револютуг эде тургустунушкун, оларын үнениг негелдигине дүңдүрүшүр шынар талазы-биле чаа үе-чада-же үнүшкүнү-дүр.

Дүргөдүшкүниң кол чепсектери партия айткан. Ол дээр, эртемниң болгаш техниканын эң чаа чедикши-лерин амыдыралы; амыдыралы механизмин, эргелен башка-рылганын бүгү системанын шийирлиги-биле сайзырайткы-дары; кижилерин — кижилерин күш-ажылы болгаш хей-нигитин илениктер дүрген бедилери болуш.

СЭКП ТК-нын январь 27-28-те болган Пленуму эде тур-густунушкунун, дүргөдүшкүниң айттырларына турса-ктыгын. Пленумга чуталаалып көрү-биле «Эде тургус-тунушкун болгаш партиянын кадр политиказын дугайын-да» айттырлыг кийрген.

Ол айттыр талазы-биле илеткелди СЭКП ТК-нын Чийгине секретары М. С. Горбачев кылган.

СЭКП-ниң кадр политиказын эде тургузар дугайында айт-тырлыг илеткелге эрген үнени кичээндиргилерин, партиянын болгаш туртун амгы үеде чурттап эртин турар байлаан база келер үеде, перспективалар сорулгаларын барымдаалар көрүлүш, социал-экономикалык улау айттыр кылдыр чута-лазын көргөн.

Совет нийтиелде эде тургустунушкун чайгылыш чокка эгелзэн. Бо орукта баштайгы башынар кылдыгын. Поли-тикти баштайгы түнел чү дээр, чурттуу амыдыралында улау-улау өскерилгелерин эгелзэн болуш. Чөгүмчүлүг чүдү-дер улау негемин олар. СЭКП-ниң XXVII съездинин поли-тиктик шүтүмүн, ону боттандырар талазы-биле партиянын практиктик амыдыралы совет улау экин-биле деткип турар.

Ындыг-лаа болза, эки талажы өскерилгелер оожум ботта-нын турар дээрин илеткелге айткан. Эде тургустунуш-кунун хэрэ, мурунда болан турганынга бодалар, дыка берге, нийтиелде чыгалан нарын айттырларынын чыдаагаан-нары болган даямдары дыка ханы болган. Ынчанга илет-келге СЭКП ТК-нын апрель Пленумунун бузулушунда ний-тиелде байдалы бүгү талазын сайгарган, чөгүмчүлүг эес чүдүлери чыдаагааннарын илереткен, бистин бурунгаар шийирлиги дүргөдүш арганы бээр, частыргалары катаптаалып магадылаар хемчеглерин көрүскөн.

Октябрьин социалист Улау революциянын 70 чылы бо чылын демдээр. Социалист чуртталгаларын орун-га бистин чоңураа чедип алган чедикшилерин кайгамчык улау болгаш кичигин чок. Ынчалза-да чедикшилер ний-тиелде хөгжүдүшкү частыргалары болган чуртталгалар дугайы бербес ужурау. Чамдык үе-чадаа чурт хөгжүдү-де тешкини чидирин, бергелер болгаш шийирлигтерин айт-тырлыг чыгып эгелзэн. Чангыс черде таптаашкынар бол-гаш социализмге таарышпас өске-лаа чүдүлдер тыптып кел-ген.

Чурттуу хөгжүдүш докталаан турганы бидиртин. Он-он миллион кижилер ач секки-биле амыдап турган. Хей-хей партия организациалары болгаш бистин кадрларымыс илениктер амыдап турган. Тарымча чок чорудулааларын өскүрүп ол шегелдип келсе-лаа, оларын болдурбас арга ында чок болган.

Ол берге болгаш нарын байдалын чыдааганы чүдөл деп М. С. Горбачев айттырган.

Оң кол чыдааганын Пленумга шуут ажы-биле чута-лаары эргежок чутула деп Политбюро шийирлээ — ол дээр, чуртталгаларын эргежок чутулазын, нийтиелде кри-зистин чүдүлдерин амыдыл чөптү эес чыдаагааннар ужу-чогур үеинде болган долу хемчээ-биле сайгарып, оларын амыр эртеринин, социалист тургузулга мөөнөттигин арга-ларын улам долу ажыгыларын тогарай орун амыдап кызып шыдаанында.

Политиканы амыдап кызып-лаа тура база практиктик амыдыралында чаа үеде тура чок хөңгөр, дөңсөөлөр чорук, чачылчачан чорукту өскерип хире бүгү чүдүлдерин ойталаашкын, өйү келген социал-экономикалык айттырларын шийирлээ күтсө чок чорук колаа берген турган.

Амыдыралы айттырларын болгаш чуртталгаларын ханы ме-дереп билгилерин денизи теориянын байдалында болгаш оң хөгжүдүшкү улау-биле хамдаржыр. Он үнени чүд-дээр, чуртталгаларын эргежок чутулазын, нийтиелде кри-зистин чүдүлдерин амыдыл чөптү эес чыдаагааннар ужу-чогур үеинде болган долу хемчээ-биле сайгарып, оларын амыр эртеринин, социалист тургузулга мөөнөттигин арга-ларын улам долу ажыгыларын тогарай орун амыдап кызып шыдаанында.

Практика айттырнын шийирлээринге бо бүгү чүдүлдер та-рымча чок салдарын чедирген. Амыдыралы чорудулазынга болгаш эргелен башкарылгага эрме методтарын он-он чылдар-да амыдап келген, экономикалык харылдаалар нийтиелде боттуг негелдигине дүңдүрүш келген. Бүдүрүлгө болгаш күш-ажылыл пайг бериништин колауунда сан сүрөтинче, экстен-сивтиг хөгжүдүш угаанган турган.

Эрге-чаргыларын экономикалык чепсектерине дыка улау кошканыннар база тыптып келген. Социал-экономикалык хөгжүдүшкү оожумнадырнын чамдык хөңгөрлер тургустун-га. Ол оожумнадырнын чамдык болза, социалист демократиянын эде-хөңгөрүн амыдыл шийирлиг чепсе-терде, эргилжирин, а чамдык ханы херек кырында бай-даларга дүңдүш политикти болгаш теоретиктик айттыш-кынарда, эргелен башкарылганын консервативтиг стилде бооп турар.

Нийтиел амыдыралынын дыка хей амыдыралынын хөгжү-дүшкү бо чепстер болгаш салдары болган. 70 чылдарын эргилден эгелзэн хулаа алданган планларын хей кезинин көрүлүшкү күтүстүмүн. Экономикада чаа чүдүлдер көрүлүш, шыкын эес алган. Продукциянын шыныра дыка хей таарылааларда амгы үениг негелдигине дүңдүшкү. Диспропорция чиделген. Экономикалык чоруту хөгжү-дүшкүниң таптаашкынын түнелде сак-хөңгөрүл систем-ма, акша эргилдиз дыка сандаран эгелзэн.

Социал амыдыл база таарымча чок чүдүлдер көстүп келген. Чуртталгы чоңу амыдыл хөңгөр айттыртын чедикши-лигин шийирлээр, принципалдыг характердег социал ма-

галаалы хамдарла-лаа, чуртталга байдалдарын, аш-чем-биле хамдарыларын, есенин аш-дулазын, өрөдигени эки-жидер, өске-лаа чамдык айттырларын шийирлээр талазы-биле социализмниң аргаларын бүрүн амыдап шыдаан бис.

Амыдыралын барымдаалар хулаарынын социалистг прин-ципны хамдар чоруктар база илерзэн. Күш-ажылы эес орутталар амыр чорукка уду демисе кошкак чоруп келген. Дыка хей кижилерин медресинге «денештирилге» психо-логияны быжыккан, азырадык хөңгөр тымалган. Сөөлү чылдарда кижилерин амыдыралына хамылап кирген соци-ал ириндин элементилери хей-нигитин амыдыралы-херектерин-че соңуураалды кошкакан, чүве тоовас болгаш чүвеге бүү-ревес чорукка чедирген, күш-ажылыл моральдыг пидг бе-ринишкенин ролюн куудаткан. Мөзү-шын таралазынга багай салдар хойгуларын тооп көрбөс чоруктуу фактыла-рына, караа чар болгаш хээли амыр, чашпаалар болган хей черге алган-хөңгөр чүдүлдерин деткир чоруктарга че-дирген.

Партиянын, оон кадарларын улау амыр кылдынын тур-буше, удуруттар органнар нийтиелде таарымча чок чүдүлдерин өзүп ора амыдыл чогур үеинде болгаш шүтүмчүлүг эде-биле үнени көрбөз, амыдыралын негеп турганы ший-ирлерин хулаап амыр арга тыппаан.

Дыка хей партия организациалары принципалдыг турму-ту эзээр, партияны амыдыралын денинч нормаларын бол-гаш принциптерин шыгып сагыры дээр, таарымча чок чүдүлдерге, сагыла-чуртуну кошканын, аргаалаш-кында улау шыгып демисе чорудар, ведомствонун эрге-ажылы караар болган. Чер-чурт тыртыжар чоруктарга, националист хөңгөрүл улау дөңгөп хемчегин аш шыдаан. Амыдыл колдатылган болурун чурттуу хамдыгын, пар-тия хулаарынын, соңуураалы организациалары ролю кошкан. Чамдык коммунист удуруттар контролдан болган шүтүм-чүлүг дашкаар артык турган. Партияны хулаанын амыр болурун Устав бузгар магадылаа энти-ле амыда-тыпмай келген.

Байдал мында турал, эде тургустунушкун дугайында, чурттуу социал-экономикалык хөгжүдүшкү дүргөдүш дуга-йында айттырлыг көдүрү күшү болган амыр чорукту партия тып шыдаан. Амыр улаузы-биле амыр, револютуг байдалыг хемчегер дугайында чута болуп турар. Эске орук бисте шуут чок. Моон аткарал болгаш болган ат-каралар чер-лаа чок. ТК-нын апрель Пленумунун, партия-нын XXVII съездинин улаанышкынын амыдыралы шүдүргү болган чайгылыш чок ботталдыр чорудар, улам бурунгаара болгаш нийтиелде хөгжүдүшкү шынар та-лазы-биле чаа дениелдиге дүңдүр хулаагелгип бис.

Эде тургустунушкун — чангыс черге таптаашкынын ший-ирлиги-биле амыр эртер, моондатылган механизмин кы-кылыр, совет нийтиелдин социал-экономикалык хөгжү-дүшкү дүргөдүшкү иленишкү болган дөңгөп механиз-мин тургузар-дыр деп илеткелге демдээр. Бистин стратегиянын кол сорулганы — эртем-техниктиг револю-циянын чедикшилерин планын экономика-биле каттышты-рар болган социализмниң бүгү күчүн долу-биле айт-тырлыг-дыр.

Эде тургустунушкун — массаларың хүн-бүрү чогадыкчы чорунга даяныр; совет экономиканы хөгжүдүшкү интен-сивтиг факторларын ролюн чайгылыш чокка бедилер; эр-темне шийирлиги-биле эргилер, эң дээр төптү түнелдерин чедип амыр-биле, оң-биле практиканың сыры калы амыдыралы; социал амырды колады хөгжүдүш, совет кижилерин хергелдерин улам долу хамдары-дыр.

Эде тургустунушкун — социалистг моральды хам-дышкынынан нийтиелде шүдүргү-биле амыдыралы, со-циал чөптү чоруктуу принциптерин амыдыралга чайгылыш чокка ботталдыр чорудар; ол болза, сөстүн болган амыдыралын, эргилден болган хулаагелгип чангыс айл-болуру, ол болза, ач секкидиг, эки шынарлы күш-ажы-лып бедил үнери, оң төлөвиринге, денештирилге ула-нышкынын, амыр караар чорукту амыр эртер-дыр.

Эде тургустунушкунуң амыр сорулганы — чурттуу амыдыралынын бүгү талаарын хамы-биле чурттыр, со-циализм нийтиелде организациаларын эң негиз амгы үедеги хейри болган турарын чедип амыр, бистин тургузулушун бузын шийирин эң долу-биле илердип амыдыл болуш.

Эде тургустунушкунуң чер болганда калбарган. Ол чаа шынарлы болуп, чүдөл калбаа-биле эес, харын амыдырал-дын хамынымыс кирип турар. Хей-нигитин чаа байдал тургустунушкун турар. Ынелг чүдүлдерин эде көрүшкүнү чоруп турар. Амыр-чарыг чорук, болушкынын үнелен көрүл-гө шыны чорук, чепстерге элеш чок чорук, амыдыралы экиндигине хулаа амыдыралы илениктер хамдыг чоруп принциптерин боу берген. Бүдүрүлгө негелдигип чорук болган сагыла-чурм экиндиги, организациг чорук бе-диз, чорук-чурм экиндиги.

Материал-техниктиг базаны үндизин-биле эде тургузар, улау амыдыралын эртемниң болгаш техниканын депшиле-зинге үндизлен ханы чарты кылар талазы-биле амыдап эгелзэн. Структура болган инвестиция политиказына өске-ригелерин кирген. Амыдыралы механизмин, эргелен башка-рылганы сайзырайткылар талазы-биле улау-улау хемчег-лер боттанып турар. Шалың төлөвирин бедилерин чаа-чаа принциптерин амыдап кылдыган болган амыдыралда ботта-нын турар. Хууда күш-ажыл чорудулазын үндизин чок чер-ге кызыгаарлаан чорукту дүргөдүш. Бүдүрүлгени болгаш амыдырал хамдарылазын амыр-агы амыдыралда коопе-ративтерин организациаларын деткип турар.

Беш чылдыг бири чылдынын план күтүлдизинин түнел-дери партиянын ал чоруктан хемчеглери эки түнелдерин бергенин көрүскөн. Бүдүрген национал орукта 4.1 улау эсен, а планы 3.9 хуу турган болган он бири беш чылдыг чы-санында ортумак өзүлдиз 3.6 хуу болган. Улаурут бузу-рушкунун өзүлдиз 4.9 хуу болган, ол дээр он бири беш чылдыг чысанында ортумак өзүлдизинен үштүн бир кезин хире бедик болган сөөлүг тос чыда эң бедик болганы ол. Арга секторунда байдал база экиндигип турар.

Эде тургустунушкунуң баштайгы үе-чадазында турар болганымыс реализмни тургузулган чайдалы, кылдыг чүдүлдерин боттуу-биле үндизир, амыдыл түнелдин чүдөл мурундагы байдалдан эес, а кол чүдө — пар-тиянын чарала планларын болган берген сөзүн барымда-лаары чутула деп илеткелде демдээр. Ол дээр — пар-тияны кара чангыс ший туруп-тур.

Амыдыл чоңа социализм. Бүдүрүлгө калбак политикти болган социал-экономикалык эргелерин база хулаа хостала-ларын берген. Ындыг болжолго дүргөдүшкү чүдө киж

факторун бүгү талазы-биле илениктеринде, демокра-тияны улам ынай хөгжүдүшкү хамдаржыр. Чоңун со-циалистг бот-эргелдин хамылаарынын партиянын ула-нышкынын чоңу-на амыр улаузы ында.

Ындыг чорудула эгелзэн. Нийтиел амыдыралынын бүгү талаарын демократичтигип турар. Партия организациалар-нын амыдыралы улам-ла долу суулаагы апар чыдар. Амыр-чарыг чорук, шүтүмчүлүг болган бот-шүтүмчүлүг калбарып турар. Массалыг информацияны чепсектери улам илениктер амыдап турар. Хей-нигитин чаа организаци-алары тургустунушкун турар. Нийтиелдин болган эргелен баш-карылганы амыдыралынын чоңун киргилдиз калба-рып ора.

Демократияны бүдүрүлгө хөгжүдүш, амыдыл кижилер бүү-рүлүшкү бүдүрүлгениң бузулган эки мен деп чүвени ме-дереп билген турары-биле бот-эргелди бү-дүрүлгө чайгылыш чок шийирлери бири чергенин ужу-дулаагы аларган. Демократичтигип турар хөңгөрлери амыдыл амыдыралынын сорулгалары Күрүн бүдүрүлгө-лериң (каттыжышкынынын) дугайында Хойгула ший-ирлестирер, оон төлөвирин бүгү улауза чутаагаан кө-рү-биле кирир. Бүдүрүлгени демократичтигип хөгжүдү-шкү эң чутула айттыр болза бүдүрүлгө, пех, салбар, улауток, ферма болган амыр удурутчуларын, бригадирлер болган мастерлерин соңуурут турмуш ботта-ндыр эгелзэр болуш, бүдүрүлгө удурутчуларын ындаг амыдыл соңуураалы чангыс кижини удурут эргил чорудулар эес, а харын-лаа ону ботталдыр.

Улам ындаг демократичтигип принципалдыг ула-нышкынын соңуураалы системаны сайзырайткылар болуш. Сорулга болза хей кандалааларга хамдарышкын соңуураалы боттуу сагал-ааларын илердип арга, бө-ринде болган бадылашкын кылдыр амыр-буру буу бары-далаар чамдык чоруктардан ону хостарында болуш.

Партиянын ишти демократичтигип, ындагы бүгү чаадын партия организациаларын удурут органианын тургузар-ла, улам калбарыры эргежок чутула бооп турар.

Нийтиелдин демократичтигип партия, совет, амы-агы организациалары база оларын кадрларын амыдыл контрол дугайында айттыртын бир амыр тургузуп турар. Удурутчул бүүрү, эрге-дулаагы кижилер бүүрү боттуу хамыраалында база соңуурааларын, күш-ажылы колдаты-лестер, хей-нигити организациаларында, нийтиелде партияда болган чоң хамыраалыг докталам ме-дереп билер болуш эде «адыл» контролду дениел болган амыдыл бедилери улау ужу-дулаагы.

Нийтиелде байдалы экиндигип чуртталгы, социалистг демократиянын шыдаганын чепсэ — амыр-чарыг чорук-ту, шүтүмчүлүг болган бот-шүтүмчүлүг амыр улау хөгжүдүшкү көрүлүш турар.

Манаа улау роль массалыг информацияны чепсектерине хамдаржыр. Шүтүмчүлүг хулаап алас, ону илест сүрер болган шуут кылар чоруктарын бүүрү шыппаан. М. С. Горбачев шүтүмчүлүг болган бот-шүтүмчүлүг хөгжүдүш талазы-биле партиянын кичишкынын деткирлерин чутулазын демдээр. Совет нийтиелде шүтүмчүлүг болза зона турбас ужурау. Ол партияга база долу-биле хамдар-жыр.

Массалыг информацияны чепсектеринин бижил, дыпна-гы чүдүлери моон сонгаар-лаа ханы болган шыны чорук-биле, хаматы бедик хамыраалы-биле оңалттыгын бол-ду ужурау деп партия санап турар.

Бузулг демократия хойгулаан дашкаар болган хойгулаан амыр турбас ужурау деп илеткелде демдээр. Партиянын XXVII съездинин шийирлестирер, дүңдүрүш экономикалык болган кулдуларын, социалистг бот-эргелди хөгжүдүш, хаматыларын эргелерин болган хосталгаларын болган хулаап амырдын талазы-биле улау амыдыл чорудары бердүрүп турар. Социалистг демократия бүүрү чүвени баш минир кара турарында чорук-биле, аныраа болган хамы-салга чок чорук-биле чүдөлешеп деп чүве оңалган айттыгын.

Бузулг демократиянын дөңгөп оон социал базазынын кайы хире калбаалдан, ону калбарырынга бар аргаар бол-гаш куралдары калчар амыдылгынын турарында хамдар-жыр. Ынчанга эде тургустунушкунуң сорулгаларын шийирлестирер анык салгалар кириштерин иленик-терин, удурут амыр партия кезигүнү эстерин бол-гаш хөңгөрлөрүн депшилер чутула.

Кадр политиказын национал талаарынын шыгып кы-чынгыл партия улаулаары турар. Бо политикада чедик-кирип марш чок, ындаг болжолго национал харылаа-ларда чамдык таарымча чок чоруктар болган демократия-ларга база көстүп турар. Националистг болган шийирлиг калдык-лаа илениктеринде улау чүдө быжыг, турштун инерционизм чедикшилерин туржуп шылар.

Эде тургустунушкунуң сорулгаларына дүңдүрү турар кадр политиказын тургузуп тура, ТК-нын Политбюро бо айттырлыг чедикшилерин шийирлестирер револютуг чуртталгаларын кайы хире чутулазын бистин кадрларымыс кайы хире дүрген болган ханы медресе билгенинде база партиянын бо улаанышкынын амыдыралга оларын кайы хире шүдүргү ботталдырында хамдаржыр деп санап ту-рар.

Социалистг тургузушкунуң чыдаарында бедик мерге-жидик кадрларын улау потенциалы чурттуулаа тургус-туган болган докталам негемин турар. Бистин чедип ал-ган бүгү чүдүлдерин — ол дээр, совет кижилерин чога-дык амыр-чорудулазын, бистин кадрларымыс эресту-дүргү күш-ажылынын түнел-дир. Оон-биле чергелештир кадрлар-биле амыдыл частыргалар, кадр политиказында ха-жымышкынар дугайы Пленумга шүтүмчүлүг эде-биле сайгартыган. Келер үеде частыргаларын болдурбас төлөдө эрген үнени кичээндиргилеринде түнелди кылдыр херек.

Оларын бироза өйү келген кадр айттырларын чогуур үеинде шийирлестирер эргежок чутулазында, удурут-лаага улаачылашкынын чорукту хамдары, чаа күптөрин докталам келер, оларын-биле удурутчу органианы, оон илениде СЭКП ТК болган чазакты медресе болуш деп, М. С. Горбачев демдээр.

Ийги кичээндир — кадрларын политикти болган теоретиктиг бестелдик, илениг адыгышкынын чедип үнелес-вес чорукту болдурбас, амыдыл техниктарын стилин дүрген амыр эртерин чутулазын болуш. Партиянын хей амы-агыларын политикти болган социал амырларга кичээ-гейин сузарткан.

Ушкү кичээндир — кадр политиказына сөөлүг үеде

Кызыл районда «Тиндизге» сокхотуу амыр кылдыгын Василий Кууларын кышта-ла хой оолдашкыны туу-туп. Бо хүнерге чедир ийи чүс амыр хой төрөн. Кышта-лашкына эки бестелдик хойгулар малды төлү оңа-менди ап туралар.

Хойгулау кадык Галина Монгуш, дуулаакты кадары А. Ооржак төрөн хураганна-ры ажаап, чегерлеринге комсо-молчу сакмачыларын өрөст-пилаан, кызым амылап туралар. Сакмачылардан Кы-зылдың көдө амыр-агы тек-тиктуулу сүргүлдер Алекс-андр Маалды-оол, Чоолу Мерген бир ай дургузулган ийи чүс хире чап хураганны эки доруктуруп өстүргенер.

ЧУРУКТА: дуулаакты кадар-чы Артем Ооржак.

О. ОХЕМЧИКТИН фотоу.

удулааншкы ийи улаанышкынын элденгип кожа туруп келгени: бир талазында — үстүкү индустриянын составын чангыс черге таптаашкын, өске талазында — бүдүрүлгелер-ни, туудуларын, колхозтарын, совхозтарын удурутчу-ларын үндизин чокка, чамдыкта далам-биле солуутушуп турган. Кадрларын турум, докталам долу дээр сатып салып турар бис, ындаа-лаа ол кадрларын чангыс черге таптаашкыны болбас ужурау, бис кадрларын соңуулаа дээр бис, ындаа-лаа болза кадрларын улау-баш чок солту-рунга улау бис.

Дорук кичээндир чүдөл дээр, дандырган амыр-херек дээр харысалганы докталам күштөдиринде, сагыла-чуртуну быжылаарында, бот-боттарына негелдигип чорук-туу байлаан тургузарында болуш. Боттарынын хулаагел-лери чүдүлдин шыдаанын турар кижилер хей-хей албан-ду-жалдарга он-он чылдар дургузулган хөңгөр артарын болду-руп болбас.

Баа бир кичээндир чүдөл дээр, демократичтигип эгерлериң үр үеде кошкак болуп келгени, соңуулаагы органианын ролюн чамдык таарылааларга куудулаан, а ол ындаг партияда, куудулаа-даа контрол органианың амыр-чорудулазында шыгып чепстер кадрлар-биле амыдыл улау чепстерин чыдаагааннарын бироза болуп турганмыда.

Кадр политиказын сайзырайткылар — амгы үеде эң чуту-лаа сорулга. Ук политикамы улам-на илениктер, тодарай сорулгалыг болдурар, социал-экономикалык хөгжүдүш илениктер дээр демселин кол улаанышкыны-биле ону бузулг харылаагы кылдыр чорудары эргежок чутула. Эде тургустунушкунга кадрларын хамдарылаа, ону бот-талдыр талазы-биле боттуг амыр-херектер оларын үнелен көрүлүш шийирлиг чүдүл болуп турар. Амыдыл калбарынын моральдыг мөзүшлары болган билг-мерселин, оларын бедик профессионализм, мурунчыл, депшилетип бүгү чүдүлдер бердигенин, чүдүлүдү амгы үениң байдаларында кайгамчык улау ужу-дулаагы болуп турар.

Нийтиелде эде тургустунушкуну хамылаары — ол дээр, бүгү дениелдерде кадрларын амыдыл хамыктын му-рунда эде тургузары, партияны амыдыралын денинч прин-циптерин болган нормативтерин бүгү адыралга чайга-лыш чокка чорудары болуш. Партия комитеттерин, партияны бүгү кадрлар хамылаан демократияны, кижилерин улау үндизиг политикти болган күш-ажылы илениктерин байдалдарында амыдыралына өрөтүн амыр ужурау.

Бо амыдыл кайгамчык улау харысалга бүдүрүлгелерин, каттыжышкынынын амыр-агы кадрларын, эргелен башкарылга амыдыл чуртталгаларын дугайы оңалган турар. Эргелен башкарылгы административтиг методтарын экономикалык методтарын шийирлигип, бүдүрүлгелерин болган каттыжышкынынын бот-тускайлан чорун кал-барынын, дашкык экономикалык амыр-чорудулаагы чаа эде-биле көрүлүш байдалдарында ол кадрларга тыме-кан эргелерин болган аргалары олар долу хемчээлдин-биле амыдап кылдыр оларын өрөдери чутула. Кадрларын амыр-чорудулаагы социал улаанышкынын күштөлдери принципалдыг ужу-дулаагы болуп турар.

Министерстволарын болган ведомстволарын амыдыл эде тургустунушкуну дүргөп ботталдырар, каттыжышкынынын болган бүдүрүлгелерин амыр-чорудулаагы үүрмек хайгаараашкында болган холгаараашкында хостал-дыр, эртем-техниктиг депшилетип, амыр-агы механизмин сайзырайткыларын айттырларында, адыраларын хөгжү-дүшкү улау, перспективтиг айттырларында кичээлгени медресе кылдыр оларга дуулаары эргежок чутула.

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕНЕЖИҢЕР!

1986 чылда республиканың көдээ ажил-агый ажилдакчыларының аразына социалисттиг чарыштың тилекчилери

«1986 Чылдың Чемпиону» атты алган мурнакчылар

Эрес-оол Шойгуевич ХЕРТЕК — «Барлык» совхозтун хойжуу, төртүр 100 хойга онаштыр 122 хураганга камгалап, хойдан-на 2,7 кг дүктү кыргып алган.
Василий Хуракович ДОРЖУ — «Күш-ажылдыг хостуу» совхозтун ошку кадарчы, төртүр 100 ошкуте онаштыр 128 аяныг камгалап, бир ошкүдөн-не 1,4 кг дүктү кыргып алган.
Сергей Анатольевич БАЙКАРА — «Көк-Тей» совхозтун саянчы, инектен-не 4027 кг сүтү саап алган.
Ногай-оол Максимович ДОНГАК — «Торгалыг» совхозтун чалбыжы, төртүр 100 белес 100 кудуну камгалап алган.
Зинаида Николаевна РАДИЧЕВА — «Саян» совхозтун бызаа ажаакчы, бызаа бүртүзүлгө-не хонукта 850 грамм немелде деңизин алган.
Омур Хомушкучев ДАСТАП — ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг совхозтун сарлык кадарчы, төртүр 100 сарлыкка онаштыр 101 бызааны, малының бажын 99 хуу камгалап алган.

Биче-оол Алчымасвич САЛЧАК — «Тере-Хөл» совхозтун иек кадарчы, төртүр 100 иекте онаштыр 95 иек аяныг камгалап алган.
Екатерина Емельяновна ЕВДОКИМОВА — Дуржулга станциязының иек кадарчы, бир башка онаштыр хонукта 801 грамм немелде деңизин алган.
Татьяна Васильевна РОМАНОВА — «Революцияның чалбыжы» совхозтун хааван ажаакчы, бир башка онаштыр хонукта ортумаа-биле 322 грамм немелде деңизин алган.
Валентина Абрамовна ДОЛГАНИНА — Кызылдың күш фабриказының күш ажаакчы, дагаа бүртүзүлгө-не 228 хураган алган.
Андрей-оол Евакович САЛЧАК — Дуржулга станциязының комбайнери, 570 тонна тараны ажаап алыр планын тургаш, 1240 тоннаны ажаап алган.
Дмитрий Иванович ЧЕРВАНОВ — Дуржулга станциязының тракторист-машинисти, К-700 маркалыг трактор-биле 3307 эталон та чери аждаап кылыр тургаш, 4614 эталон ганы аждаап кылган.

ХОЙЖУЛАР СААНЧЫЛАР

(Бирги колонкада фамилиязы, ийгилинде совхозу, үшкүзүнде төртүр 100 хойга онаштыр алган чаш тол, дөрткүзүнде бир баштан кыргып алган дүк килограммы-биле, бешкилинде мал бажының камгаламы хуу-биле).

Хертек Э. Ш.	«Барлык»	122	2,7	99
Судулам Д. С.	«Барлык»	122	2,3	99
Ооржак К. Б.	«Барлык»	114	2,7	99
Сыргыт-оол Т. Х.	«Бай-Тал»	113	1,9	98
Самал-оол С. Д.	«Бирес»	111	2,7	100
Данжурун И. С.	«Чадурал»	111	3,4	100
Монгуш К.-Б. Б.	«Шамбалыг»	110	3,2	100
Хомушкучев Б. В.	«Х Улуг хурал»	108	4,9	98
Сафонов И. П.	«Революцияның чалбыжы»	108	2,3	98
Сарыглар С. Б.	«Барлык»	107	2,3	98
Өктөз Х. М.	«Барлык»	107	2,3	98
Мандараа Ч. Д.	«Мурнакчы»	107	2,3	100
Монгуш М. К.	«Барлык»	107	2,3	98
Кужутет Б. М.-Д.	«Барлык»	107	2,3	97
Ооржак А. Б.	«Барлык»	107	1,6	97
Кызыл-оол К. А.	«Кызыл тараачын»	106	3,5	98
Эрендей Д. Ч.	«Кызыл тараачын»	106	2,4	99
Монгуш Д. Д.	«Шамбалыг»	105	2,9	100
Карма Б. А.	«Ч. Хомушкучев»	105	2,8	99
Чамзын К. У.	«Эрбек»	105	2,7	98
Кара-Донгаз Ч. Ч.	«Мурнакчы»	105	2,5	99
Саяа Ш. О.-С.	«Барлык»	105	2,5	94
Донгаз Б.-С. Ч.	«Торгалыг»	105	2,5	94
Чудук К. Х.	«Талыг»	105	1,8	97
Павла Т. И.	«Тилектег»	104	3,5	100
Кужутет Д. Ч.	«Х Улуг хурал»	104	3,4	99
Чооду Д. Д.	«Ч. Хомушкучев»	104	2,4	98
Ондар С. С.	«Алдан-Мадыр»	104	1,8	99
Иргит А. Ш.	«Мөгөн-Бүрен»	104	1,6	100
Ооржак К. Ш.	«Барлык»	104	1,5	95
Ондар К. К.	«Сүт-Хөл»	104	1,4	95
Монгуш Д. Х.	«Барлык»	103	2,1	98
Делгер Х. И.	«Мөгөн-Бүрен»	103	1,7	98
Монгуш А. Ш.	«Сүт-Хөл»	103	1,5	100
Монгуш О. Д.	«Барлык»	103	1,2	98
Толуев Т. Д.	«Найрал»	102	3,6	95
Монголбайн А. Д.	«Ч. Хомушкучев»	102	3,1	98
Чооду К. К.	«Ч. Хомушкучев»	102	2,9	98
Монгуш П. Х.	«Шекер»	102	1,8	98
Кужутет К. А.	«Барлык»	102	1,8	94
Сарыглар Д. А.	«Алдан-Мадыр»	102	1,2	96
Чурумаа Х. А.	«Кара-Хал»	101	3,7	100
Өчөйеппен А. Ч.	«Улуг-Хал»	101	3,0	98
Салчак Т. Ш.	«Саян»	101	3,0	97
Ондар Е. Ч.	СЭКП-ниң XXII съездин аттыг	101	2,7	98
Бад-Хал Б. Б.	«Х Улуг хурал»	101	2,6	97
Джигитмаа О. Б.	«Кызыл тараачын»	101	2,4	99
Эрендей Ч. Д.	«Кызыл тараачын»	101	2,3	98
Биче-оол Б. Ч. Ч.	«О. Шынаа»	101	1,9	99
Биче-оол М. Д.	СЭКП-ниң 60 чылы аттыг	101	1,7	98
Чооду О. Е.	«Кара-Хал»	100	3,5	100
Монгуш М.-Д. Б.	СЭКП-ниң 50 чылы аттыг	100	3,4	95
Донгаз Д. Т.	«УТКА 25 чылы»	100	3,4	93
Донгаз Д. С.	«Саян»	100	3,2	98
Чамзын С. У.	«Эрбек»	100	3,0	100
Биче-оол А. Б.	«Улуг-Хал»	100	2,8	96
Байлак-оол А. М.	«Ак-Туруг»	100	2,8	92
Базыр-оол С. М.	«Коммунизмге орук»	100	2,8	98
Сарыглар С. К.	«Эрбек»	100	2,4	99
Очур Ч. О.	«Коммунизмге херели»	100	2,4	95
Ооржак К. Б.	«Кара-Хал»	100	2,3	95
Соян Б. Х.	«Кызыл тараачын»	100	2,3	98
Ховалыг К. Х.	«Торгалыг»	100	2,36	98
Кыргыс Д. С.	«Торгалыг»	100	2,2	98
Монгуш К. И.	«Коммунизмге орук»	100	2,1	98
Сандак Б. Б.	«Мөгөн»	100	2,0	97
Чаш-оол С. М.	«Ак-Туруг»	100	2,0	96
Кызыл-оол Г. М.	«Ак-Туруг»	100	2,0	95
Дарын-Базыр Ч. И.	«Мөгөн-Бүрен»	100	1,9	99
Чикит Б. С.	«О. Шынаа»	100	1,9	98
Монгуш З. С.	«Шекер»	100	1,8	98
Коксей Б. К.	«Мөгөн-Бүрен»	100	1,7	97
Чурумаа Ш. И.	«Кара-Хал»	100	1,7	99
Хертек Д. Н.	«Алдан-Мадыр»	100	1,5	98
Монгуш Н. М.	«Сүт-Хөл»	100	1,4	98
Ондар Т. У.	«Тере-Хөл»	100	1,2	99
Дангар-оол А. С.	«Тере-Хөл»	100	1,2	98
Балы Н. И.	«Алдан-Мадыр»	100	1,2	95
Сарыглар С. А.	«Сүт-Хөл»	100	1,1	97
Монгуш С. М.	«Сүт-Хөл»	100	1,1	97

ОШКУ КАДАРЧЫЛАРЫ

Доржу В. Х.	«Күш-ажылдыг хостуу»	128	1,4	94
Секиз-Хураа Б. Б.	«Х Улуг хурал»	122	0,9	99,7
Монгуш Д. К.	«Кара-Хал»	116	0,9	98
Мижит-оол Ш. С.	«Найрал»	115	0,7	91
Монгуш Т. А.	«Кара-Хал»	114	0,9	100
Сандак Э. С.	«Ч. Хомушкучев»	111	1,0	99
Сат Н. Ш.	«Сүт-Хөл»	110	0,93	100
Керемейев Э. Т.	«Күш-ажылдыг хостуу»	109	0,95	97
Даван Н. Д.	«Ч. Хомушкучев»	108	0,85	97
Корелчик Ю. Д.	«Улуг-Хал»	105	0,85	97
Багай-оол В. У.	«Ч. Хомушкучев»	105	1,1	99
Монгуш А. Б.	«Сүт-Хөл»	105	0,9	98
Салчак И. К.	«Күш-ажылдыг хостуу»	104	1,0	97
Кулар-оол М. К.	«Күш-ажылдыг хостуу»	102	1,2	96
Даван М. Д.	«Найрал»	102	1,1	98
Каззут С. Х.	«Найрал»	102	0,6	98
Салчак С. Д.	«Кара-Хал»	100	0,921	98
Ондар С. С.	«Сүт-Хөл»	100	0,9	100
Монгуш К. С.-Д.	«Сүт-Хөл»	100	0,8	100

СҮТ-БАРААН ФЕРМАЛАРЫ

Сарган И. П.	«Көк-Тей»	2350	2550	108
Куулар А. А.	«Көк-Тей»	2075	2508	120
Тимеев С. М.	«Дуржулга станциязы»	2500	2363	95,3
Поносова Т. Е.	«Кызыл тараачын»	2000	2382	119
Марыт Б. З.	«Революцияның чалбыжы»	2200	2377	108
Грачев П. Г.	«С. К. Тока аттыг»	1850	2222	120
Радичева З. Н.	СЭКП-ниң 50 чылы аттыг	2200	2209	100
Успенко Ф. А.	«Халыг»	1900	2207	116
Халин Н. И.	«Дуржулга станциязы»	2000	2165	108
Балма М. П.	СЭКП-ниң XXV съездин аттыг	1850	2100	113
Бизисов Н. И.	«Фон»	1600	2082	130
Шендирев О. Ш.	СЭКП-ниң XXII съездин аттыг	2000	2073	103
Монгуш А. К. С.-Б.	«Ленинни орук»	1800	2000	111
Шелехов А. В.	«Ленинни орук»	1800	2000	111
Детляков Н. П.	«Ленинни орук»	1800	2000	111

КОМБАЙНЕРЛЕР

Салчак А. Е.	«Дуржулга станциязы»	К-700	3307	4614
Чакыр И. К.	СЭКП-ниң 50 чылы аттыг	Т-150К	2500	4317
Сундуй Ю. Т.	«Найрал»	«Россия»	2400	3895
Астанян М. И.	«Дуржулга станциязы»	«Россия»	2400	3682
Савуленко М. И.	«Саян»	К-701	3307	3680
Кошкар-оол Н. Б.	СЭКП-ниң 50 чылы аттыг	К-701	1850	3626
Сильнов С. О.	«Найрал»	МТЗ-82	1045	3529
Очур С.-М. М.	СЭКП-ниң 50 чылы аттыг	МТЗ-82	1045	3450
Андришиев В. И.	«Тилектег»	Т-150	2000	2450
Чанов П. В.	«Дуржулга станциязы»	Т-150	1900	2317
	«Дуржулга станциязы»	Т-150	1814	2300

СИЛОС КОМБАЙННАРЫНЫҢ МАШИНИСТЕРИ

Задоя В. И.	«Саян»	КСК-100	2900	6567
Глушенко В. К.	«Саян»	КСК-100	2900	5600
Казов К. А.	«Россия»	КСК-100	1600	4670
Кудрявцев Н. Ф.	«Россия»	КСК-100	1600	4050

БЫЗАА АЖААКЧЫЛАРЫ

Радичева З. Н.	«Саян»	850	99
Трун П. С.	«Көк-Тей»	814	99
Войткевич Л. В.	«Көк-Тей»	792	97
Савдан Х. Д.	«Кызыл тараачын»	750	100
Чимымаа Н. Д.	«Көк-Тей»	746	99
Малды Д. Б.	«Саян»	661	99
Кужутет Н. Х.	«Кызыл тараачын»	650	100
Саяа Б.-У. О.	«Халыг»	646	100
Малып-оол Т. Б.	«Улуг-Хал»	620	97
Арагачы Н. Д.	«Улуг-Хал»	610	97
Чаррах Ч. С.	«Саян»	600	98
Лопсанова Л. А.	«Хемчиг»	600	100
Саяа С. С.			

САРЛЫК БОЛГАШ ИНЕК КАДАРЧЫЛАРЫ

(Бирги колонкада фамилиязы, ийгилинде совхозу, үшкүзүнде төртүр 100 башка онаштыр алган чаш тол, дөрткүзүнде мал бажының камгаламы хуу-биле).			
Дастан О. Х.	СЭКП-ниң 60 чылы аттыг	101	99
Ховалыг Д. Х.	«Коммунизмге орук»	100	94
Тумат Н. Ч.	«Торгалыг»	100	100
Биче-оол Б. Д.	«Торгалыг»	100	97
Серембия Д. К.	«Ак-Чыраа»	100	98
Каллар-оол Б. Х.	«Бай-Тал»	100	99
Монгуш Н. Х.	«Кара-Маркс аттыг»	100	99
Куулар К. Ч.	«Большевик»	98	98
Кужутет Б. И.	«Мурнакчы»	96	98
Бегин Х. Д.	СЭКП-ниң 60 чылы аттыг	94	100
Монгуш О. Ш.	«Коммунизмге орук»	93	99
Иргит О. К.	СЭКП-ниң 60 чылы аттыг	93	99
Иргит В. Д.	«Мөгөн-Бүрен»	91	100
Донгаз С. Б.	СЭКП-ниң 60 чылы аттыг	90	98
Тажы А. И.	«Мөгөн-Бүрен»	90	100
Делгер-оол М. Х.	«Мөгөн-Бүрен»	90	100
Ооржак Д. Б.	«Кызыл тук»	90	96
Монгуш С. Л.-Д.	«Кара-Маркс аттыг»	90	100

ЧЫЛГЫЧЫЛАР

Донгаз Н. М.	«Торгалыг»	100	98
Сат М. Д.	СЭКП-ниң XXII съездин аттыг	100	98
Тумат Б. Д.	«О. Шынаа»	100	99
Кунгаа Б. Т.	«Жаанов аттыг»	97	97
Иргит С. И.	«Мөгөн-Бүрен»	96	98
Иргит К. К.	«Кызыл тараачын»	91	100
Хоразу Б. К.	«Х Улуг хурал»	87	100
Ласпак Д. Н.	«Ак-Туруг»	86	96
Хертек Н. С.-Д.	«Мөгөн-Бүрен»	86	98
Салчак О. К.	«Хемчиг»	86	96
Монгуш С. Ш.	СЭКП-ниң 60 чылы аттыг	82	98
Монгуш В. А.	«Большевик»	80	95
Базыр-оол С. А.	«Чыраа-Бажы»	80	97
Захаров В. С.	«Чодураа»	80	98

ИВИЖИЛЕР

Салчак Б. А.	«Тере-Хөл»	95	98
Лопсан-Базыр Т. Л.-Б.	«Тоора-Хем»	85	91

ТЕВЕЖИЛЕР

Өпей О. К.	«Коммунизмге херели»	90	98
Иргит К. Б.	«Улуг-Хал»	71	94

КУШАЖААКЧЫЗЫ

Долганина В. А.	Кызылдың күш фабриказы	Бир дагадаан алган	
		чуурга 228 борбак.	

СЕМИРТИЛГЕ КОДАННАРЫНЫҢ

ИНЕКЧИЛЕРИ

(Бирги колонкада бригадирлерин фамилиязы, ийгилинде совхозу, үшкүзүнде хонукта алган немелде деңизин грамм-биле, дөрткүзүнде мал бажының камгаламы хуу-биле).

Евдокимова Е. Е.	«Дуржулга станциязы»	801	99
Салчак К. К.	«Енисей»	785	100
Поруб Ч. С.	«Кызыл тук»	745	99
Алмаш Д. В.	«Енисей»	729	100
Никитина В. И.	«Ленинни орук»	729	99
Сарба Ч. Д.	«Кызыл тук»	713	98
Салчак Т. С.	«Кызыл тук»	705	98
Току С. Ш.	«Революцияның чалбыжы»	654	98
Головорон А. А.	«Бүрен»	650	100
Волосников Н. П.	«С. К. Тока аттыг»	640	100
Монгуш О. С.	«Саян»	620	96
Ондар О. Ч.	«Халыг»	618	99
Сильнов Я. К.	СЭКП-ниң 50 чылы аттыг	617	100
Кара-Саз К. Б.	«Искра»	610	99

ХАВАН АЖААКЧЫЛАРЫ

Романова Т. В.	«Революцияның чалбыжы»	322	85
Сергеева З. М.	«Ленинни оруку»	260	87
Капустина Г. П.	«Көк-Тей» хааван комплекс	230	90
Старикова Л. Н.	«Көк-Тей» хааван комплекс	230	90
Стершанская Е. Д.	«Көк-Тей» хааван комплекс	226	95
Пирнина А. М.	«Көк-Тей» хааван комплекс	236	90
Исифоров В. Я.	«Кымыз таратычы»	212	87

СТРАКОНИЦЕНИН МЕРГЕН УГААННЫ

Пасха ортулук — Чер бөмбүрүнүн баа бир кайгамчык, элдегилердин биринчи, 30 чыл бурганар аял турар. Хейердалдын баштамын эскерип чорун чорам. Сунгалык эртеден болгон аял-жорукчу ол ортулукка бо чилеги баа чеккен. Чаа эскериле-ничи кечигинеринин ар-зымыга 27 хары чекселек-никерлер Павел Павел баа кирген. Пасханын, азы ону ол черде адал турары Ранауа ортулукту элдегилер чүгүл болза, мына 350 чыл бурганар тыптып келген кайгамчык уагы даш көжөзөр болур. Оларын моюн дээр, канчал тыптып, мын тургузуу каан-даа билинмес. Ол талазы-де тоолуур чугаалар бар. Ол тоолуур чугаалар деген даш көжөзөрүн чамалык Павелдин угаанынч болгон жолуун мерген-биле баа катал кылашкан эгеле...

Никерлер Павел Стракониче де көдөз ажал-агынын төлө-жилде организандыда аял-мал турар, бир уругу, ол-булагын.

— Моалерин турган черинде шимедей көр деп болза башка каян киргенин сат-мыр мен. Пасха ортулук-туу курткачыларын тоол-чаа чугаалык бугар көжөз-дөр боттары турар черлерине козаймын кылашкан келген. 350 чыл бурганар моалерин шимедей, эскер тургузарын ийи айтырмын кылашкан. Тестикти аргалар-биле болу-мус турган дээр чугаалар-биле никерлер кийи болгон өп-шөжөжөкчөй чорам мен. Ол айтырмын догандар хой чугаа туу, оңу черге өскө-рөн келген тургускан суг-суг деп-даа турду. Мен ол бү-гүгө бүтүрөйин, кийинки угаанынч болгон жолуун мергенине бүтүрөкчөй турду.

Киян кайтар алдегилер ча-жыт кайла боор деп болза-биле Павел саяп кырыккан. Оң угаан болгон алган бо-дал тогандар алган кур-тар, шийлери кылдыр ху-ган. Пасха ортулукка чей-лери мрак — дорту-биле алырга бешти 17 муң кило-метр. А саяшкыларын, догаш-тырмын канчал хынан болу-ру? Стракониче...

— Баштай эш-өрүм-биле моалерин хейрин бүтү хей-чөдөрлөрн сатып турган дой-да туруп кыган бис. Оң соонда даш көжөзөн бетон-да кутууус — оңу узуну 4,5 метр, деңизин 12 тона. Ол бүтүнү кылырга аялдан дашкар үстине 400 хире шак-ты чарылган болуусу.

— Силерди амдыралдык, ажал-херекти шийлери менан турган төлөйлөк орга-низандыгы удурулгыз ол бүтүнү канчаар күдөз көргөнү?

— Ужур-уткашын билин, харын-даа транспорт-даа бо-ри турду. Бетонун болууну акча-херекти-биле сатып а-зыма-даа, дыйа хой чугаал-ге дуз көрөк апар болуусу.

ам-на жеп эгил, бистин аялмыска кыры: чугаа болза Тур Хейердал шыккан ат-ал-дарыг, хуудуктегил кийинки төлөйлөкчөн эртен шөшөдө-ниң дугайында боор турган-на болгон. Эң бөлүндө барын бир моалерин кылашканын биске көпчүлүк, кылашкык бир дукмет менде салаа-зы-биле айтты тур, бир эвес ха-жөзөр шимедейн баар бол-за азы уруелеттерин болза, Павел Павелдин адал каар бис деп чүгүл, баштап деп хуу-лөз алыма-даа, Чилиге ол дээр-ге каржи, талча чатырганын чалдымас чүгүл-дүр деп бо-ладым.

Экспедиция Ранауага челе берген. Ортулукту курткачы-лар Тур Хейердалды шуут бурган дег кылдыр хуу-лөз а-ган. Оңу чекеткен кылаш-кан боондарты-биле шуут-ла бур-гея келерген. Алаа баян-ар-ны батат дээр кийинки кар-тофель, тростникти болгон тагаларын белекке берип турду.

— Тур Хейердалды кандыг кийи деп хуу-лөз көрдүр.

— Оңу тоңтуу, оожумунга болгон кайгамчык шугаала-вазынга адаарга-дыр мен. Колонеген аэропортуга алаа чорамынмын бүтү чүгүтө-сөй мен деп дамчыдаа, ол ону тообай — өсө айтыр-маларын шийлери чорун тур-ду. 72 хары турган ол хире шийлери, шимедей, угаанын чарт болуун дыйа-ла күзө-дүр мен. Экспедициянын бүтү дугурунда ол биске кандыг-бир чүгөтө аштырар байтык, биске — кездез уагыр боор чорду. Бис удуушаан чыл-дырышта, ол интерью берип, бикитини, лекциялар ном-дугурун чорун турду. Даш-жынал кара кездез чей-дир бут кырында, ажал кыры-да кийи, биян-даа ажал чү-е аялрбас. Кийи бургуу бол-мун кылыр чүеини билер кылдыр, кылаш турар кыл-дыр ол кийида ийилер ор-ганетасын. Бир паралаа хо-фециянында ол бүтү ки-жилер кечиниң өңүндө, ш-жине-чүдүлө болгон политик-ти бодалдарында хаманчочу-ка эп-чөлтүр чурттан бол-дур чугаалаан. Бистин эк-спедициясы оңу кийе болгон; норестер, шведтер, чех, по-ляйилер, өскө-даа кийилер кады аялдан турдуусу.

Көжөн кылашкандыр ше-недге амы турар 4 метр узуну, 9—10 тона хире көжө-зөн иштин алган бис.

— Дорту-биле алырга бешти 17 муң кило-метр. А саяшкыларын, догаш-тырмын канчал хынан болу-ру? Стракониче...

— Баштай эш-өрүм-биле моалерин хейрин бүтү хей-чөдөрлөрн сатып турган дой-да туруп кыган бис. Оң соонда даш көжөзөн бетон-да кутууус — оңу узуну 4,5 метр, деңизин 12 тона. Ол бүтүнү кылырга аялдан дашкар үстине 400 хире шак-ты чарылган болуусу.

— Силерди амдыралдык, ажал-херекти шийлери менан турган төлөйлөк орга-низандыгы удурулгыз ол бүтүнү канчаар күдөз көргөнү?

— Ужур-уткашын билин, харын-даа транспорт-даа бо-ри турду. Бетонун болууну акча-херекти-биле сатып а-зыма-даа, дыйа хой чугаал-ге дуз көрөк апар болуусу.

— Тур Хейердал ол орту-лукка ам база бир, элөз улуз экспедицияны белеккен турар. Мен аял киржир деп мен бе, эртеден эвес, инжерен кий-ле болбай мен. Билжир турар ному номукулдарын соуу-та-дыр болур ирти бе? Моал-ериниң кийинге мен бибур-эктиң эдептин чүдөйлөрүн, чажыттары тайылырлар бо-лур деп көргүзүксө турар мен. Олар Чериниң кийилерин угаанын, күжүнү хе-ренчи, а комсостан келген чүгүл-бүтү чүдөйлөрүн эвес деп көргүзүксө турар мен. («Поглед» — ПМА).

ДЕЛЕГЕЙ МЕДЭЭЛЕРИ

Совет Эвилели СЭКП-ин XXVII съездинин шийлери-лерин күрөсөй алыр болуун чүгүлүгө бижыт бузурелдиг. Совет коммунистер, бүтү совет ууус совет кийилерин ший-лери шийар талазы-биле чаа байдалын моюн мо-наар-даа чейил алыр. Олар социал-экономикаг хөгжүдө-ни дүргөлдөрдүн, ниятиледи чаартырышкан, амырал-дык бүтү адырларын ший-лери, ханы демократчыларын, эле тургузарынын ору-була бузурелдиг коруу олар. Бо болза СЭКП ТК-ин Псе-нуумун түндөлдөргө, СЭКП ТК-ин Чилиге секретари М. С. Горбачеву илелетке-ге болгон түгүл чугаалында хамараштыр делегейин кал-бак дегиникинереде дем-дегетинген.

БЕРЛИН. СЭКП ТК-ин Псе-нууму — СЭКП-ин амырал-дык, совет ниятиледи-биле амыралдык-даа пол-итик улуз болушкун бо-луп турарын «Нобел дой-ла» солу демдегизин. СЭКП-ин XXVII съездинин аялдан кылашкан стратег-ти угаанынчын амыралды-чекшиинин чорудар даш ТК-ин нияти бек дашы-салгалы билишкенин Псе-нууму бүтү ажалы илерей-леп көргүсөн. Ам шуут бот-тур чүгүл болу берген эле тур-густушкунуң орун-биле Псе-нуум Совет Эвилели дыйа бурганармалкан. Бөгүн, бирги

залдеге, совет ниятиледи шийлери, хамалаткан демо-кратчыдыгынын чугула со-рулгыз туруп турар. Чогуу-на ол болза, эле тургусту-нуушкуну оң шийлериң күжүн — совет улузу кий-тир бээр бырамы ол-дур. СОФИЯ. СЭКП ТК-ин до-кументтери, М. С. Горбаче-вун Псе-нуума кылаш илетке-ли Советтер чуртунуң төжү-лүгө чырыкыландык арин бо-луп кирер деп, БТА информ-ация агентелинин тайыбы-лымда туралар турар. Олар совет ниятиледи дүргөт-жүдөзүн хамарынын орун айтты, шак мылг хөгжүдө-ге эржек чугула механиз-мнн тодаралар турарлар. СЭКП-ин XXVII съездинин аялдан кылашкан угаанынчын ниятиледи чугула ай-тырыларын, бар болуп турар чепестерин болгон моал-дарын шийлериң илеретини-биле, политикти, экономикаг болгон социал чаа сорул-галарын болушкенин дийм көргүсөй-биле совет уду-ру-тукуну илеткел соуура-лал болдуруу турар. Псе-нуум шийлериң социализм-ни тургузуу өсө чур-туктага угаан-бодалдык бо-лгон ажал-херектин күчүлү бырамы болу бээрине чы-ган чок.

ЛОНДОН. «Морнинг стар» мынчаар бижиз: М. С. Гор-бачеву илеткелде М. С. Гор-бачеву илеткелде совет ниятиледи социал-экономи-каг хөгжүдөзүнн амыт үе-

ПОЛИТИКТИГ УЛУГ БОЛУУШКУН

Псе-нуума калбар бер-ген чугаа шыккан, чүгө совет улууса эвес, а хире делегей-нин коммунист шийлериң-ниң амыт делегейде соци-ализмниң перспективасын ажалк улуз ужу-дузгалы боор турар. Чугаа болза, Октяб-риң социалист Улуз резо-люциянын эгелеп кааны чү-дүлү уламышканын дугайы-нда болуп турар. Чугаа болза, шийлериңн күлөз алыр-ның чорудаларына киржи-ринче ажалк чонарын ам-даа көүдөйдүр хаара туду-рынын үдөйлөкчө ула-на хө-жүп оларар социал өскө-рүшкенин дугайында бо-луп турар. Бүтү-ле деңдө-дөр демократия — социализм-ниң амыт угааны-дыр. «Бир эвес ССРЭ-де эгеле-зине эле тургустушкунуң чели-шинин доосту бээр болза, и-чан «барын чүк аялмал та-варын бээр» деп, «Дейл телеграф» болуун азымде редакция чүгүлде бижит ту-рар.

НЬЮ-ЙОРК. СЭКП ТК-ин Псе-нуумун шийлериң АКШ-тың хей-интинин улуз соуурагалы болуурган деп, америк көсүк хей-инти ажалкыдык, америк-совет на йраадын нашо-нал чөүдөйлөкчө дашыга Дж. Червиниң меддегизин. М. С. Гор-бачеву илеткелде совет ниятиледи социал-экономи-каг хөгжүдөзүнн амыт үе-

Американың чамык бур-жуа паралагавы Псе-нуумуң ужу-дузгалы куудаларын, СЭКП-ин кадр политиканын, совет ниятиледи боор турар демократиянын амыт амыт угаанын өскөртүр тайы-быларын орадалар турар. Чилидеде, «Нью-Йорк таймс» солу иңиң аялмал тайыбыларын кылы турар. Иччалазак ЮПИ агентле-ли совет удурутушкун ала-кышты, ажал-херекти чок болгон боттот сорулгалар-биле оналарын турар деп мед-делди кылган. (СЭТА).

ПОЛИБЮРО БОКАССАНЫН ХЕРЭЗ ХУРАЛЫ

ВАРШАВА. 1986 чылда чурттуң ажал-агы хөгжүдө-зүнн түндөлдөргө ПКАП ТК-ин Политбюроуң хура-лы чугаалык көргөн. Кол көргүзүлгө талазы-биле чыл-дын оналдарын куустени-ген деп меддегизин. Уагтур болгон көдөз ажал-агы про-дукциянын өсүлөзүнн тем-пери планнатынгандала бекен болгон болгон на-ял-онда орулга өскөн. Ол тү-нөлдөр чуртатчы чонун амы-ралдык деңдөйлөкчө таары-мал болгон.

Уагтур бугурулгелерин элөз кезинде ажалкы-ажагы баа болгон. Оң-биле кады элөз кыш бугуру-лгелер планнатынган түндө-лдөр чейил алаба болгон чогучалык уламышкы-нар-биле кады таарыма чок болушкунар боор турар.

Эркен чылдың түндөлдөр болгон экономикаг амыт байдалы ажал-агы чоруду-галыкты пылар талазы-биле чуртатчыларын дүргөлдө-зүнн эржек чугулашкын оналдык турар деп, хуралга оналдык меддегизин.

Көрүп кааны ол француз спе-циалист «буржуа» боор ту-рар. Политиканы комиссары Александр Эла император бо-луп кийилерине күжүлгөн эвес терени болу берген азын. Бруниң алыр кал-барын дугаалаа деп, сула өчүл көргүсөн. А. Элага ре-зиденцияга эчпиле аялдан турган дукмасы чугаалаа бер-ген. Болгон болушкунуң соонда, ол өмчү база эч чок кен берген.

Оң мурунда болуп турган суа хуралдарыны шыккан, бо уладала Бокасса өлүрүш-күңе хуула киришкенден шуут олоолаа, Бруниң Бе-регодан Бангале француз элчин черине чейилер каан деп чугаалаан. Иччала-даа ол кен-херек үлгүлөшкөн-ниң дорту чүдөйлөкчө чы-м император камгаланын сол-

датары ордула болушкуну дугайында делегерей өмчү-тү берген. Оларын өмчү-биле алырга, Бокасса оларга улуз шапталды, а бир эвес хамык херек билине эвес болза, оларын камгаларын алаан. Бир француз Лобье хемс кыр олоктанар.

Э. Бруа дээр, болуп им-ператор мен деп чугаалаа алган, Францинин бүтү тала-дыг дегиниң-биле чалырын турган француз армиянын кур-ламыра турган хамантанын хей санын өлүргөн кийилерин бирөөн. Иччала-даа а-мга чейил союгу болуп турар сула Бокассаның болуун кийилерине узуу чорудун кел-ген кен-херек үлгүлөшкөн-ниң дугайында чугаа чо-руу турар. (СЭТА).

ВАШИНГТОН. СЭТА-ның корреспондент Андрей Фе-дешкинниң дашкымык болза: Каттышкан Штаттар амыт үе-де боо-чепсектиң делегейде э-де улуз салдыгымы болуп турар. Чугаа 1985 чылда АКШ-тың кол конернери дашкымык 11 миллиард доллар өртөктөй боо-чепсекти саткан. АКШ-тың дашкымык садымында хей ми-лиард карыгалдык боор турла, ол талазы-биле АКШ-та барык 10 миллиард доллар орулга моалерин берген.

«Инвестицияларын хары-салгаы дөштү шийлелдөөт» организандыгың алаа болгон паралаа конференциянын

ийиниң сан-түнкерин кыла-ган. Алаа «АКШ-тың боо-чеп-секти дашкымык сатып тур-лары: политика болгон керээ-лдер» деп илеткелди белек-кен кылаан.

«Амыт үеде боо-чепсек АКШ-тың кол «политиктик ва-люта» болу берген, а ову са-дымын — америк дашкымык политикагын кол чүдөйлөкчө бирөөн апарар» деп, оң а-торларын бирөөн Рауль Мадрин паралаа конферен-циянын оналдык меддегизин. Оң чугаалы-биле алырга, кирген сан-түнкер АКШ-тың дашкымык күрүлгелерге көр-түлү турар шерит дузалымчы-

аимык бүтү дөштөлдөрүн илеткелди турар. Чыл санын, да АКШ 4 миллион чыл даш-кымык шериттерин аялдан-дырып турар, ол чорук 30—60 миллион доллар болуп турар. Дашкымык шерит техноло-гиянын болгон дерик-херек-седейин АКШ-тың чыл са-нында сатып турары 2 ми-лиард доллар болуп турар. Кам-галда министрствозуң са-нытүңгө үндөйлөкчө белек-кен илеткелде ТРЭ-ның болгон Пентагонун чажыт керээ-лери дашкымык чамдык-биле сатып турар боо-чепсекти ба-рымылаааан. (СЭТА).

МАНАГУА. Никарагуагын чааа америк шийлор Сам Хо-лда калымын байдалын ба-рымалаал хорутулашкы-дан хостаар деп турарын чурттуң дашкымык херектер министрствозуң дымнаткан. Ону дашкымык алыр-биле Манагуага ужул чейил кел-ринге чашырар оң акы-ды, АКШ-тың конгресс төлө-зүлү турар шерит дузалымчы-

лекчилеринин палатазынч кел-жигүтү Тоша Холда дашкы-дык деп шийлериң.

Холаду Никарагуагын айым чок чорук черинин ор-ганнары өрткөн чылдың де-кабрь ортан үеинде тулуп ко-рутпаан. Республиканын шер-ит, хаматты объекттерин, оң иштинде Тел разведка ор-ганнаның чөдөйлөкчө илери-

ниң дөрбөчү халлашынына-рынга үрүлчүлү таварыш тур-ган шерит порту Коринтог скеманын оон хамыган. Аме-рик хайгымынчын хостаар деп турарын чү черин политик-ти тайыбыралдыкылар сая-диножу революциянын күжү боомалдык турар Никарагуа ча-заванын кийин шийлери деп үлөсөк көргөн. (СЭТА).

КИРГЫЗ. Чурттар чери чок Нью-Йорк-ту кырган чуртатканы. Е. СВЕШНИКОВТУң фотоу. (СЭТА).

Кырыл деп чүе дыйа хой америк кийилерге бугуру аялмал-хал болуп турар. Кийилерге эржек чугула социал херек-лөдөргө идуруу турар ажаландырыш-кынын кылырарыне угаанын Ак бажы-кы политиканы кырган кийилерге бугуру өлүмүт согуу болгон. 65 хар ашкан кийилерин АКШ-та чүтүндүргөн кийилер деп адал турары тааварлаа эвес.

Назы-хар улады бергенде чугула херек апар өмчү дузалымчы болгон кырган ки-жилерин хоораларын куудуучуларынче үлүрү октан, оода тур каа чурттар турар алыр-биле тоарыне алабал турар чурттар черлерин өскөрткенин докта-мал өзү турары пенсонерлерин бай-далыга конуг аар-берге саздарын чедирин турар.

ЧУРУКА: чурттар чери чок Нью-Йорк-ту кырган чуртатканы. Е. СВЕШНИКОВТУң фотоу. (СЭТА).

Нүгүлдээшкн: ону канчаар өөскүдүп турары

АМЕРИК УЛУСТУ ТӨӨРЕДИП ТУРАР

Африканын айтырларынч талазы-биле болгон совет-амер-ик симпозиумга барып ки-ришкен мен. Ол ужурашкы-нын Американын Каттышкан Штаттарынын барын талак-эри деңсезирине болгон.

Оронтан эеп кел чорам, Ва-шингтон аэропортуга бир эл-дегил кийге таварык бер-диане. «Калчаа орус иттар сөзүр болуу» деп дүржөк сөстөйлөкчө плакаттын ол тууду алган чорам. Ук плакатты биске хамараштырганын и-ден, иччалазак чогун чүгүл журунда, чүгө биске хамар-аштырганын тогандарг бил-бөз бис.

Илдег хоралыг, өжөзтөн сөстөйи бижээ плакатты тут-кан америк кийини көргө, чүгө элдегил эвес, харын-даа чамыт, чарымчыг боор чүе чорду. Плакатты туткан кийи совет амдыралдык, совет улузун дугайында херек кырында чүгүл-да билбес ки-резице, совет кийилерин, орус кийилерин шак мынчаар бек сөглө, оларын көр хөн чок болуп турарын пат-ла кайган бис!

Бүгү-ле американын ол пла-каттын авторлары шыккан эвес, мынчаар болбайн, ха-дөдөйи турарын меддегизер херек. Иччалазак бистин чуртуууска, совет улууса өжөзтөн дерин үлө-бодалды илереткен плакаттын авторла-рынн талалашкылар АКШ-та эвөз эвес болуп турары хоумандыг, ол чорук америк администрациянын политика-зынга саздарын баш чедирин турар. Илдег байдалын кол чылаагааны — АКШ-тың мас-салы информация чексепте-ринде, хамыктын мурунда те-левиденде реаксылы күш-терин ССРЭ-ге, социализмни бүтү курттарынга удуу өжө-зтөн, хоралыг пропагандалы-нын түнчелди-дир. Допчулал чуга-лаарга америк буржуа про-паганда ол курттуң чоңу, ха-

улуз моондакты таварышты-руу турар.

Америк пропаганда, мас-салы информация чексепте-ри АКШ-тын чуртаткылары-нын медерелин антиэсоти-зм-биле шак мынчаар төөредип, хоранал, Совет Эвилелин, оң тайбын политиканын дугайында шын олардан ча-жырып, ССРЭ-нин тайбын нишчатааларын өжөсөргөн хамыдыр көргүзүп, нүгүлдө-турар болгонда, бугуру аме-риканарын хей нурууа бистин чуртууауун дугайында чүгүл-да билбес болуп турар. Бо дугайын америк хей-инти-нин саяал-онаны «Нью-Йорк таймс» солуунуң болгон Си-би-э телекоманиянын айты-рып көргөсөйин түндөлдөргө билимдеган. Чажыт совет уду-рутуң амыт үеде башкымык кымыл деп айтырмыш ха-рымыларынга киришкен бүтү америк кийилерин чүгө 24 хуузу шын харымылаа. Айты-рыларга харым бээрине ки-ришкен американын 69 хуузу ССРЭ-ни «зайымыра», «агрессив» нация-дыр деп ха-рымылаа, а харым бээрине киришкенин ортаа кезин «орус», «ССРЭ» деп сөстөй-«зайымы», «зайымы» деп би-ли турар болгон. Совет Эви-лелин удуу өжөзтөн буржуа төөредикти, нүгүлдөшкенин пропагандалы хоралакы саздарын журуу ол-дур.

«АКШ-тын чатырмык бөлүк-теринин, старин пропаганди-стерин бо талазы-биле хор-дашкымы, паны бөдүн: бү-гү америк чоңу азы хей ну-руууунуң медерелин шак мын-чаар төөредип, хоранал ал-гаш, дайында белекенип, да-йымыра политиканын журу-дун, шерит херекелерине эмгекч миллиард долларын чарылаарында эидерик хей идуругун төлөз кылдыр аме-риканарын алабал, делегей эргезини норма-чактерин каржым-биле үрөй болуп деп болал турарлар. Медерелин шак мынчаар төөреттерин аме-риканар совет тайбын ия-жанааларын, чажыт, Рейх-

яныкка дээди деңдөгө ужура-шышкынын үеинде Совет Эвилелин кийрген тогандар саналарын барымдалап көр-ген херээ чок деп санал тур-ар.

Америк телевидение совет саздарын тайыбыралды-дан, америк улууса дыйналы дамчыларындыл болуп турар. Оң орунга чоңу медерелин төөредип, ССРЭ-ге удуу өжө-зтөн үлө-бодаларын өскө-лө-ринге идеология болгон пси-хологуг саздар чедирерин хоралыг методтарын калба-биле аялган турар.

Американын Каттышкан Штаттарына барып турган үеде, кайы-бир айтырларын ханчаар көрүгө, тайыбы-ларынга хамараштыр мар-жык чугаалажырынга хей улаа киришкен мен. Иччалаа «зайымын» оуу-хейрин, биргээр чугаалаарга, ССРЭ-ни «зайымын» кылдыр АКШ-та өжөсөргөн үрүлчү көргүзү-турарын ол чугаалажышкы-нын үеинде идече эс-кердим. ССРЭ болза АКШ-тын «зайымын» дээр хооуу болгон хоралыг суртаал-биле хей американын чөшчөргөжир ужурга таварышкан болуп ту-рары баа илен. А оларын чамыктары мындай айтыр-мын сатып турар: АКШ-ты бо-лгон американын Совет Эвилелинде шүгүмчүдөйлөй тур-сар силер бе?

Иле, бистер шүгүмчүдөй тур-ар бис. Чамыкта харын-даа чылаан-биле шүгүмчүдөй турар бис. Иччалазак АКШ-тын социал-экономикаг система-нын, чатырмык бөлүктөрүн политиканын шүгүмчүдөй тур-ар бис. Иччалаа америк улуусту, оон культураны ка-жа-даа шүгүмчүдөзүн бис, делегейин улуз нациялар-нын бирээни болуп америка-нын көр хөн чок чоруктуң бугуруаа совет кийилерин ка-жа-даа ийилетпей келген болгон мындай суртаалды мен-

А. БЕЛЧУК. ССРЭ-ниң Эртемгер ака-деңизинин. Делегейин ажалын шимешишкы-нын институту дирек-торунуң ораалкыны, э-кономикаг эртемнерин доктору, профессор. (ПМА).

